

Türkiye’de Dış Habercilik

Bora BAYRAKTAR*

Habercilik günümüzde stratejik bir sektör haline geldi. İletişimin hızlanması, derinleşmesi ve olayların neredeyse anlık takibi, teknolojik gelişmelerle her bireyin sisteme anlık katılımı siyaseti doğrudan ve derinden etkiliyor. Bugün küresel mücadelede, ekonomide ya da diğer alanlarda insanların fikirlerini etkilemek, politika belirlemek, rıza ve meşruiyet üretiminde son derece önemli bir hal aldı. Bu nedenle büyük firmaların ötesinde devletler de örtülü ya da doğrudan medya yatırımları yapmaktadır. Gözlerine kestirdikleri ülkeler başta olmak üzere dünya genelinde kurdukları televizyon kanalları, gazeteler ve haber siteleriyle kendi görüşlerini kendi gerçeklerini anlatmaya çalışıyorlar. Rusya’nın Russia Today ve Sputnik gibi girişimleri, İran’ın Press TV’si, Almanların Deutsche Welle’si, İngilizce yayına başlayan Al Jazeera, Çin’in, Suudi Arabistan’ın desteklediği yayın kuruluşları bunlara örnek gösterilebilir. Burada amaç on yıllardır Batı egemenliğindeki haber kaynaklarını dengelemek ve hikâyenin diğer yönlerini anlatarak dünya kamuoyunu etkilemektir.

Bu, Türkiye’de adına pek de uygun olmayan bir şekilde “dış habercilik” denilen iş ve mesleğin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. Dış haberciler aslında Türk kamuoyunun dünyaya açılan kapısı ve penceresidir. Halk dünyayı onların lensleriyle görmekte, bilmekte ve anlamaya çalışmaktadır. Türk insanı Türkiye’nin önündeki riskleri ve fırsatları onların bilgisi, görgüsü ve anlayışı üzerinden değerlendirmektedir.

Peki ama Türkiye’de dış habercilik nasıl yapılıyor? Burada çalışan insanlar dünyayı ne kadar anlıyor, anlatabiliyor? Ya da bildiklerini ve gördüklerini ne kadar yansıtabiliyorlar? Elbette dış haberciler çalıştıkları kurumun editöryal karar mekanizması ve yayın kuruluşunun yayın politikası ve dünya görüşüyle kısıtlanıyor. Bu bakımdan dış habercilerin seslerini duyurup duyuramadıkları sorgulanmalıdır. Öte yandan dış habercilik konusunu sadece haber yazar ya da aktaran gazetecilerle sınırlanamak gerekir. Dünya politikası, Türk dış politikası gibi meseleleri değerlendiren köşe yazarları, televizyon yorumcuları, emekli büyükelçiler, eski bakanlar ve asker kökenli uzmanları da unutmamak şart.

* Gazeteci, Öğr. Gör. Dr. İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, borabayraktar@yahoo.com

Biraz dış haberci, biraz yorumcu biraz da akademisyen gözüyle haber mutfağındaki deneyimlerimden hareketle konuyu irdelemeye çalışalım.

1990'lı yıllar: “Dış Kapının Dış Mandalı”

1990'lı yıllarda Türkiye’de dış habercilerin ve dış haberciliğın kısa özetini veren ifade şudur: “Dış kapının dış mandalı.” En küçükten en büyüğüne basın ve yayın kuruluşlarında, gazetelerin, televizyonların haber toplantı saatinde kolaylıkla duyabileceğın bir ifadedir. Editörler tek tek toplantı için masadaki yerlerini alırken, eğer gecikmişse “Dış haber nerede kaldı ya?” diye sorulur, o masaya otururken “dış kapının mandalı” takılması es geçılmaz.

Haber toplantısı başlar, önce Ankara’nın sonra İstanbul’un gündemi alınır. Dış haberci sabırla sırasını bekler. Gündemini son olarak o verir. Sıra haberin yayın akışına geldiğinde gündemdeki dış haberler kendilerine yer bulabilmek için mahzun gözlerle bekler. Kendine yer bulan haberler genellikle magazin ağırlıklıdır ve “görüntüler iyi ise” değerlendirilir. Televizyon için anlaşılır bir kaygı olsa da bazen Türkiye’yi yakından etkileyebilecek olaylar göz ardı edilmiş olur böylece. Akışa giren dış haberlerin yeri genellikle alt sıralarda, televizyon haber bülteni sonuna doğru olur. Pek çok dış haberci, dijital döneme geçilmeden önce haberlerini yayına yetiştirebilmek için montaj setlerinde sıra beklerken ömür tüketmiştir. Dış Habercilerin çoğunun “biraz filozof” olması bunca birikime rağmen belki bu bekleyişten ve dramdan kaynaklanmaktadır.

Her şey bununla da bitmez. Haber bülteni başladığında yayına alınan bir konuk sözü fazla uzatır, bülten süresini zorlamaya başlarsa ilk vurulup akıştan düşen yine dış haber olur. “Dış” haber adeta “dışlanan” haberdır. Dış haberin reytingi olmadığı söylenir. Sanki başka bir zamandan başka bir galaksiden gelmiş gibidir. İlk özel televizyonların kurulup yayına başladığı 1990’ların büyük haber yöneticilerinin anlayışı budur ve medyadaki dünya haberleri işlenişini bu noktaya getirmişlerdir. “Sigara içen maymun” gibi habercilikten çok kitlesel bir sirk gösterisi tarzını getiren isimleri uzun uzadıya tartışmaya gerek yok. Ama bu yaklaşım, Türk kamuoyunu dünya olaylarına karşı körleştirmiştir tespitini yapmamız yanlış olmaz düşüncesindeyim.

Tabii bu durumun değıştiğı günler, zamanlar olmuştur. Bunlar sıcak bir savaşın ilk günleri, büyük doğal afetlerin ilk saatleri ya da dış gündemin Ankara gündemi ile çakıştığı dönemlerdir. Bir uçak kazası eğer ölenler arasında bir Türk varsa önem kazanır. O zaman dış haber editörü haber toplantılarına muzaffer bir Roma imparatoru edasıyla girer, emrine diğeri servislerden adam verilir. Krizi yönetmesi, haber merkezini bu savaştan zaferle çıkarması beklenir. Türkiye’de dış haberin o yıllardaki hazin ama kısa öyküsü budur aslında.

Dış Haberciden bahsetmezsek öykü yarım kalır. Dış Haberci kimdir? Dış Haberci bir haber merkezinin “yabancı oyuncu” sınırına tabi futbolcusu gibidir. Ne kadar yetkin olsa da yabancı oyuncu sınırlaması dolayısıyla yedek kulübesinde beklemek zorunda kaldığı günler çok olur. Uluslararası politikadan anlamak zorunda olduğu kadar müzik piyasasındaki son gelişmeleri de bilmek zorundadır. Fidel Castro’nun yaşam öyküsündeki detaylar kadar Selena Gomez’in kariyerine de hakim olmalıdır. Rihanna’yı döven erkek arkadaşının ismini bilmeli, uzay mekiğı Columbia kazasında ölen İsraili astronotun aynı zamanda Irak’taki Osirak nükleer reaktörünü

bombalayan bir savaş pilotu olduğundan haberdar olmalıdır. Onun için NBA denince sadece LeBron James'i bilmesi yetmez San Antonio Spurs'ün büyük üçlüsünü (Duncan-Parker-Ginobili) de duymuş olması gerekir. Dış Haberci kanala gelen yabancı konukları ağırlayan bir diplomat olmalı, konuklara kanalı gezdiren bir kurumsal iletişimci de olmalıdır.

Özel televizyonun ilk yıllarında dış haberci profili daha çok İngilizce bilen, gazeteciliğe ya da televizyonculuğa meraklı, üniversitelerin İngilizce bölümlerinden gelen kişilerden oluşuyordu. Merkez medya uluslararası ilişkiler, İngiliz Dili ve Edebiyatı gibi okullardan yeni mezun gençlerin istihdam edildiği bir alandı. İyi bir İngilizce şarttı. Bu çoğu zaman "Batı menşeli habercilik, bakış açısı" gibi tartışmaların sebeplerinden biri olarak önümüze çıktı. Rusça, Çince, Arapça gibi alternatif dilleri bilen kişilerin medyada görülmemesi her zaman eleştiri konusu oldu. Ancak düşük ücret politikaları, çalışma saatlerinin uzunluğu zaman içinde iyi İngilizce bilenlerin bile piyasadan çekilmesine, başka işlere yönelmelerine ve burada bir bilgi ve tecrübe birikiminin gelişmesine, aktarımına engel oldu.

1990'lı yılların dış haber yorumcularına baktığımızda onların da farklı bir kader paylaşmadıkları görülür. Onlar da bu sistem içinde Türkiye'yi ilgilendiren konulara girdikleri kadar oyunda kalabilmişlerdir. Birkaç sahada da haber takip etmiş gazeteci, birkaç da emekli büyükelçi uzun yıllar Türkiye'nin dış politik önceliklerini, dünya olaylarını okurlarla paylaşmıştır. Haber kanalları devreye girinceye kadar ulusal kanallarda dış politika yorumları ancak konjonktürel olarak yer bulmuş, savaş ve kriz dönemlerinde de emekli generaller öne çıkmışlardır. Bu nedenle özellikle dış politik konularda devletin getirdiği alışkanlıkların dışında fikir gelişimi ve düşünce alışverişi sınırlı kalmıştır. Üstelik o dönemde açık kaynakların azlığı, gizlilik, yabancı kaynaklara erişim, yabancı televizyonların izlenebileceği platformların sınırlı ya da pahalı olması gibi nedenler kapsamı daraltmıştır.

Tabii bu kısıtlılık muhabirlerin sıcak bölgelere daha çok gönderilmesine ve sahadan doğrudan bilgi getirmesine olanak sağlamıştır. Pek çok Türk gazeteci Bosna, Çeçenistan, Kosova gibi sıcak çatışma bölgelerine gitmiş, Dudayev (Çeçen lider Cahar), İzzetbegoviç (Bosnalı Müslümanların lideri Aliya) gibi liderlerle konuşabilmiş, pek çok seçimi yerinde izleyebilmiştir. Basın yayın kuruluşları bu işlere bütçe ayırmıştır. Mehmet Ali Birand'ın 32. Gün programının açtığı kapı, ortaya koyduğu tarz bu anlamda dış haberciliğe büyük katkıda bulunmuştur. Bazı gazetecilerin reyting uğruna sahaya gitmeden kendilerini gitmiş gibi göstermeleri, manipülatif haberler yapmaları da bu dönemde sıkça görülmüştür. Türlü zorluklara rağmen habercilikte rekabetin, mesleki kaygıların hâlâ ayakta tutulmaya çalışıldığı bir dönemdir.

1990'larda oluşan dış haberci profili liberal, kendini dünya vatandaşı gören gençler şeklinde gelişmiştir. Yeni Yüzyıl gibi gazetelerde yazan Gün Kut, Mensur Akgün gibi uluslararası ilişkiler bölümü hocaları daha çok akademik bilgileriyle değerlendirmeler yapmışlardır. Dış politika ve dünya olayları ile ilgili yazan köşe yazarlarının gazeteci nosyonunun eksikliği derinlikli ve nitelikli analiz sayısını aşağılarda bırakmıştır. Bu dönemin yazarları, daha çok Dışişleri Bakanlığı'nın endişelerini ve görüşlerini aktardıkları için kişisel yaklaşımlarını tam olarak yansıtamamışlardır. Dış politika karar vericileri yani diplomatlar, dışişleri bakanları, güvenlik bürokrasisi kamuoyuyla

ilişkilerini dar bir çevre üzerinden yürütmüştür. Sami Kohen, Soli Özel, Cengiz Çandar, Gündüz Aktan, Mümtaz Soysal gibi isimler dönemin önde gelen dış politika yazarları olarak öne çıkmıştır.

2000'ler: Savaşlar ve Değişim

Türkiye'de muhafazakarların 28 Şubat sonrası ekonomik toparlanma sürecine girmesi, medyayı stratejik sektör olarak değerlendirmesi ve Ak Parti'nin iktidara gelmesi dış haberciliği de 1990'ların çizgisinden farklı bir noktaya çekti.

2000'ler Türkiye'de siyasetin ve medya patronlarının değiştiği, Türkiye'nin yanı başında savaşların alevlendiği, internetin hayatımıza girdiği bir dönem olarak medyayı ve dış haberciliği de etkiledi. Yeni açılan televizyonlar, haber kanalları, gazete ve dergiler, bakış açılarının çeşitlenmesini ve kitleselleşmesini sağladı. Yıllardır merkez medyanın göz ardı ettiği hassasiyetler kamuoyunun önüne güçlü bir biçimde gelmeye ve etkileşimle bunların siyasetin konuları haline dönüşmesine yol açtı. Örneğin Orta Doğu Barış Süreci'nin çöküşüyle birlikte başlayan Filistin'deki şiddet olaylarında Türk basını, yeni katılan ve merkeze oturmaya başlayan muhafazakâr medyanın da devreye girmesiyle geçmişteki İsrail'i önceleyen, terör merkezli bakıştan Kudüs'ü, Filistin direnişini, Hamas'ı öne çıkaran bir bakış açısına evrildi. Bu hükümetin politikasını da etkiledi ve Türk-İsrail iş birliğinin temelleri sarsılmaya başladı.

2000'li yılların dış haberciler açısından ana konuları Filistin'de başlayan İkinci İntifada, 11 Eylül Saldırıları sonrası Afganistan, El Kaide terörü ve 2003 yılından itibaren Irak Savaşı olarak öne çıktı. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakereleri, Kıbrıs'ta Annan Planı etrafında çözüm arayışları bu on yılın ilk yarısının temel meseleleri oldu.

11 Eylül, Afganistan, Irak ve Filistin Türkiye yelpazesindeki hemen hemen tüm basın yayın organlarında savaş, Batı ve Amerikan karşıtlığı çerçevesinde ele alındı. Ancak yorumcular düzeyinde ABD'nin "terörle mücadelesi" ve Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesi daha fazla destek buldu. Cengiz Çandar ve Mehmet Ali Birand'ın müdahalenin ilk aylarında Amerikan Savunma Bakanı Paul Wolfowitz ile yaptıkları görüşme bu açıdan en akılda kalıcı olan yayındı. Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresi ile operasyona destek vermemesinin sonucu olarak askerle Washington'un arasının onulmaz biçimde zedelendiği yönündeki röportaj, bu iki yazarın o dönemki etkinliği düşünüldüğünde daha net değerlendirilebiliyor.¹

2000'li yıllar Türk medyasının hâlâ sahaya gitmeye önem verdiği, birinci elden haber kaynaklarına ulaşmaya çalıştığı bir dönem olarak hatırdaki kalıyor. Gerek Afganistan gerek Filistin ve gerekse Türkiye'nin o dönem CNN Türk ve NTV gibi önde gelen haber kanallarının rekabet ettiği alanlar olarak öne çıktı. Star, Kanal D, Show TV gibi eğlence kanalları da muhabir ve kameramanlarıyla kutsal topraklardaki olayları yakından izlerken Kanal 7, TGRT gibi muhafazakâr kanalların temsilcileri de sıcak bölgede boy gösterdiler ve kendi kamuoylarını bilgilendirmeye çalıştılar. Bugün artık bir kısmı gazetecilik yapmayan Kaya Heyse, Burçun İmir, Sefer Turan, Ozan Pezek, Mete Çubukçu, Nevin Sungur, Yunus Şen, bu satırların yazarı (Bora Bayraktar), İrfan Sapmaz

¹ Bkz. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/amerika-encok-askerlere-kizgin-670239/>

gibi pek çok isim özellikle bu üç çatışma bölgesinden haber geçtiler. Ayrıca adı geçen kanalların 12, 13'er kişilik güçlü ve büyük dış haber masaları oluştu. Paris, Brüksel, Washington, Berlin, Moskova, Londra, Roma, Kudüs gibi önemli başkentlerde temsilciler bulunduruldu. Haber kanalları canlı yayınlar için simultane çeviri de yapabilecek gençleri haberci olarak kadrolarında tuttular.

Irak Savaşı bu şekilde izlenen belki son kriz olarak kayıtlara geçti. Pek çok haber kanalı Kuzey Irak'taki Kürt bölgesine, Bağdat'a ve Basra'ya üçer ekip gönderdi. Hayli maliyetli olmasına karşın bunlarda rotasyon yaparak aylarca savaşı izledi. Buralarda bulunan gazetecilerin daha sonra merkeze dönerek yaptığı masa başı işler de ayrı bir derinlik kazandı. Yabancı dilin yan ısıra bölgenin ruh halini, kültürünü, coğrafyasını bilen gazeteciler yetişmeye başladı. Sahada çalışan muhabirlerin yabancılarla iç içe çalışması, onlardan da görenek kendilerini yetiştirmelerini sağladı. Savaşın Türkiye'ye yakın coğrafyada gerçekleşmesi Türk görüntülü haber servislerinin de bölgeye girişini sağladı. Özellikle İhlas Haber Ajansı Filistin'de, Irak'ta ve Afganistan'da ofisler açarak, buralara canlı yayın araçları göndererek birinci sınıf uluslararası haber kanallarıyla iş yaptı. Belli bir standart yakalamayı başardı. Kimsenin girmek istemediği yerlere giderek buraların da sesinin duyulmasını sağladılar. Felluce, Bağdat, Basra gibi noktalardan yayın yapılmasını mümkün kıldılar. Uluslararası kalitede yayıncılık noktasında büyük aşamalar kaydettiler.

Bu dönemde El Cezire Arapça televizyonunun yakaladığı çıkış Türkiye'de etkisini gösterdi. Özellikle Irak Savaşı'nda pek çok haber kanalının dönemsel olarak Arapça bilen kişi istihdam etme eğilimine girdiklerini, bölgeye ilginin azalması ile bunun kesintiye uğradığını gördük. Burada iki taraflı bir yetersizlik yaşandığı söylenebilir. Birincisi medya kuruluşlarının bu ihtiyacı geçici görmesi diğeri ise Arapça bilen kişilerin çoğunun tercüman olarak gelmesi ve gazeteciliğe evrilememesidir. Bu noktada Sefer Turan ve Metin Mutanoğlu gibi Arapçaya hakim gazeteciler, Mustafa Özcan gibi yazarlar önemli katkılarda bulunmuşlar, gençleri yetiştirmeye çalışmışlardır. Ancak daha çok İslami kesimden gelen bu gazetecilerin bir bölümünün aktivistlikten haberciliğe geçmekte zorlandığı görülmektedir

2000'li yılların sonuna doğru bu alttan gelen iyi yetişmiş habercilerin yavaş yavaş piyasadan çekilmeye başladıklarına tanık olduk. Burada en önemli neden medya kuruluşlarının ücret politikası olmuştur. Gençken, işi öğrenirken belli zorluklara katlanan, iyi yabancı dil bilen habercilerin pek çoğu daha iyi noktalara gelmeyi umarken medya kuruluşları dil bilen ama işi henüz bilmeyen kişileri tercih etmeye başlamış ve dış haber servislerinin kadrolarını küçültmeye yönelmiştir. Alttan gelen, daha üst kademeleri zorlayan bu habercilerin önü açılmadığı için pek çoğu alternatif sektörlere yönelmiş, piyasadan çekilmişlerdir. Bu da sahayı bilen, olayları takip eden, belki 15-20 yıllık birikimlerle olayları değerlendirebilecek olan uzman bir ekibin kaybına neden olmuştur. Ayrıca bu gibi birikimli isimlerin haber merkezlerinde bir rol model olarak genç dış habercilere verebilecekleri, bilgi-birikim aktarımı bu nedenle mümkün olmamıştır. Yeni başlayan habercilerin bir haberin ya da haberdeki bir kelimenin öneminin farkında olmamaları; ancak deneme-yanılma yöntemiyle öğrenmeleri yoluyla giderilebilmekte, bu durum büyük, vahim hatalara yol açabilmektedir. Büyük bir gazetenin, ülkesinin savaş halinde olduğu Suriye rejiminin Halep'e girmesini "zafer" diye vermesi, ardından bin bir özür dileyerek durumu toparlamaya çalışması olayında olduğu gibi her gün onlarca irili ufaklı hata yapılmaktadır.

Tecrübe eksikliği yeni dış habercinin yabancı basının nasıl çalıştığına, ne tür yönlendirmeler yapabildiğine karşı bir tavır geliştirmesinin de önüne geçmektedir. Bu yönüyle medya kamuoyu dezenformasyonuna açık hale gelebilmektedir. Örneğin duayen diye tanımlanan Robert Fisk'in yıllar önce Usame Bin Ladin'e övgüler dizebildiğini bilmek dış habercinin okuduğu her şeye karşı gardını yukarıda tutmasını sağlayacaktır; ama bunu kendisinin keşfetmesi zaman alabilir. 2016 Amerikan seçimlerinde bütün Türk basını içinde olaya dengeli bakmak ne yazık ki kimsenin aklına gelmemiş sonuçlar "büyük sürpriz" havasına sokulmuştur. Bunlar kamuoyunu ve yöneticileri, muhalefeti yanlış adımlar atmaya sevk edebilecek kadar vahim bir noktadadır.

Bu dönem aynı zamanda pek çok televizyonun dijital yayıncılığa geçiş dönemidir. Artık internet daha yaygındır. Copy-paste (kes-yapıştır) haberciliği yavaş yavaş işleri kolaylaştırırken, aynı zamanda kaliteyi de giderek, hatta hızla düşürmeye başlamıştır. Haber sitelerinden haberi kopyalayan haberci, ufak tefek değişikliklerle haberi yazmakta, hızlıca seslendirdikten sonra dijital sistem üzerinde görüntüleri de koyarak yayına verebilmektedir. Bu kolaycılık habercinin haber için kafa yormasına gerek bırakmamakta, merkez medyadan alınan haberin belli bir standartta olduğu varsayımının verdiği güvenle yayınlanmasını sağlamakta; dolayısıyla, yöneticilerin ve patronların gözünde de kalifiye elemana ihtiyaç bırakmamaktadır. Bu geçmişte sadece Batı dillerini, özellikle de İngilizce bilmekle eleştirilen medyanın neredeyse doğru dürüst dil bilmeyen dış habercilerle çalışmasına neden oldu. Oysa ki dış haberci kendi ülke kamuoyunun, hatta bazen siyasetinin önünde öngörüye sahip olması gereken kişidir. Bugün uluslararası dolaşımın had safhada olduğu bir zamanda Meksika'da çıkan bir domuz gribi virüsünün birkaç hafta sonra Türkiye'ye geleceğini öngörmesi gereken, yayınına buna göre yapması gereken kişidir dış haberci. Yaklaşan bir savaş, yeni bir siyasi ya da sosyolojik gelişmeyi önceden sezen o olmalıdır. Bugün Türkiye'de bu özelliklere sahip haber/yorumcuların sayısı iki elin parmaklarını belki zor geçer.

Arap Baharı ve Sonrası

2010'lar yeni bir jenerasyonun Türk medyasına girmeye başladığı bir dönem oldu. Ak Parti'nin artık Türk medyasında iyice ağırlığını arttırdığı bu dönemde özellikle muhafazakâr kesimde yeni isimlerin ortaya çıktığını gördük. Bu dönem kutuplaşmanın başladığı ve keskinleştiği bir dönem oldu. Suriye iç savaşı kırılma noktasıydı.

Arap Baharı adı verilen olaylar sırasında iki akım öne çıktı: Romantik bir şekilde olayları devrim olarak görenler ve mesleğe yeni başladıkları için yine kendilerini bu sözde devrim sürecine kaptırarak aktivizm yapanlar. Bu aynı zamanda sosyal medyanın da güçlü bir biçimde işin içine girdiği bir dönem oldu. Retweetler üzerinden takipçi toplayarak öne çıkanlar, gazetecilik birikimleri olmasa da söz sahibi haberciler arasına girdiler. Doğrulanmamış bilgi paylaşımı, sağlam analiz eksikliği öne çıktı.

Hala içinde bulunduğumuz bu dönemde dış habercilerin hiç olmadığı kadar iç siyasete angaje olduğuna tanık olduk. Sosyal medya, masa başında oturan, ekranı olmasa da klavyesi olan herkesi vitrine çıkardı. Asimetrik bu güç sayesinde mesleğe yeni giriş yapanların da kendini ifade edebildiği, kampanya yapabildiği, kamuoyu algısını etkilemeye çalıştığı bir ortam oluştu.

Bunun hem olumlu hem olumsuz sonuçları olduğunu söylemek gerek. Bu durum medya kuruluşlarının çalışanlarını yayın çizgisi konusunda uyarmasına, kullanıcıların hesaplarına “kişisel görüşlerimdir” ifadesini yazdirmasına kadar gitti.

Saha haberciliği ise gerileme dönemine girdi. Libya, Suriye ve askeri darbe sırasında Mısır habercilerin son olarak yaygın bir şekilde alana çıktığı son yerler oldu. Bunda savaş koşullarının değişmesi, Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ya da diğer adıyla DAİŞ'in gerçekleştirdiği infazlar, basın mensuplarının açıkça hedef alınması da mali sorunlar kadar etkili oldu. Kaçırılan gazeteciler, infaz görüntüleri pek çok basın mensubunu sahadan uzaklaştırdı. Savaş bölgesinden akıllı telefonlarla çekilen görüntülere erişimin kolaylığı da aradaki farkı kapattı. Bu durum, haber akışını sürdürmekle beraber sahayı bilen habercilerin sayısının giderek azalması şeklinde piyasaya yansıyor. Türk gazetecilerin buldukları ülkelerden sınır dışı edilmesine, kaçırılmasına kadar pek çok sıra dışı olay da bu dönemde yaşandı.

2010'larda siyaset, dış haberciliği sıkı biçimde etkiledi. Dışişleri yönetimi, belki yeni politikalara destek oluşturabilmek amacıyla sayıları artan gazete ve televizyonların dış haberci profilini şekillendirme çabası içinde oldu. Dış politik kararların eleştirisinin medya içinden karşılanması adına siyasi yönlendirmenin güçlü biçimde hissedildiği bu dönem muhalefetin de dış politika konusunda sertleşmesine yol açtı. Kadri Gürsel bu çatışmada köşesinden sert eleştirilerle ortaya çıkarken hükümete yakın medya Dışişleri Bakanı'nın açıklamalarına, çözümlerine geniş yer ayırdı. Haberciler dış politikaya destek verdikleri oranda bakanın uçağına alınmaya ya da alınmamaya başlandı. Burada önceleri tamamen hükümeti desteklerken daha sonra tamamen ters düşen, savrulan çok önemli isimler oldu. Bu dönem Dışişleri Bakanı ve Başbakan Davutoğlu'nun üniversiteden arkadaşı olan öğretim üyelerinin yorumcu olarak ağırlıklarının arttığını, ama fikir açısından çeşitliliğin azaldığı bir dönem oldu.

Haber merkezleri açısından bakıldığında 2010'larda haber kanallarının artması, internet medyasının öne çıkması ve kes-yapıştır haberciliğinin verdiği çabukluk avantajı sayesinde dış haber masalarının sayıca azaldığını, orta düzey İngilizcelerin yeterli olduğunu, dış habercilerin haber merkezine daha entegre ve daha geçişken çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Suriye iç savaşı ve mezhepçilik tartışmaları üzerinden kutuplaşma dolayısıyla medya bölündü ve medya kuruluşları kendi izleyici ya da okuyucularına tek taraflı olarak sadece duymak istediklerini anlatmaya başladı. Bu dönemde gerçekler üzerinden rasyonel analiz yapanların sayısı oldukça azaldı. Her şey ya çok iyi ya da çok kötü olarak sunuluyordu. Mayıs 2016'da Başbakanlığa Binali Yıldırım'ın gelmesiyle birlikte Türkiye'nin dış politikada farklı bir politika belirlemesi dış haberci ve yorumcular açısından merkezi yeniden güçlendirmeye başladı.

Sonuç

Türkiye'de dış habercilik ne yazık ki belli bir kurumsal çerçevede ya da usta-çırak ilişkisi üzerinden yürümektedir. Bu nedenle de Türk medyasının kurumsal yapısı, tam tersine iyi, donanımlı olan habercinin sistem içinde kalmasına müsaade etmemektedir. Çoğu haberci

yetiştikten sonra piyasadan ayrılmak zorunda kalmakta ve çok az sayıda uzman/gazeteci piyasada çalışma fırsatı bulabilmektedir.

Her şeye rağmen dış haberci yetiştirilmesi meseleye ilgi duyanların hatta hükümetin de önemseydiği konular arasındadır. Anadolu Ajansı'nda açılan Gazetecilik Akademisi ve özel kuruluşların benzer yönde çabaları dikkat çekmektedir. Ancak burada verilen eğitimlerin sonuçları henüz görülmedi. Gençlerin rol model olarak alacağı isimler buralarda ne kadar değerlendiriliyor bilmiyoruz. Ağırılık daha çok habere bakış, perspektif üzerine yoğunlaşıyor. Peki ama televizyonculuk, haber yazımı konusunda eğitimciler ne kadar yetkin? Ne kadar piyasa tecrübeleri var? Bu gençler uluslararası habercilik kodlarını ne kadar biliyorlar? Bu konuda ciddi eksiklikler olduğu görülüyor.

En büyük sorunlardan biri de yukarıda belirtildiği gibi kes-yapıştır tarzı haberciliğe prim verilmesi olduğu söylenebilir. Standartlaşan, "tık" almaya yönelik başlıklar, ucuz haberler, rating arayışları böylesine önemli bir alanı işlevsiz hale getiriyor.

Yurtdışı ofisler bir bir kapanıyor. Temsilcilik kurumu yavaş yavaş ortadan kalkıyor. Ancak kriz dönemlerinde bu noktaların önemi hatırlanıyor. Habercilik uzun soluklu ilişkiler, network gerektiren bir iş olduğu için bu yöntemin yetersiz kaldığını söylemek gerekir. Yoğun çalışma temposu dış habercilerin düşünmesine ve ekstra okumalar yapmasına izin vermiyor. Dünyayı anlamak, dünyanın nereye gittiğini görmek, sosyal trendleri yakalamak, yönlendirmek mümkün olmuyor. Bu nedenle Türkiye'deki dış haberciler yurt dışından gelen bakış açısıyla, kolaya kaçarak bu maratonda nefes nefese arkadan yetişmeye çalışıyor.

Kaynak filtrelemesi, haber analizi konusunda çok büyük eksiklikler görülüyor. 2016 Amerikan seçimlerinde ortaya çıkan manzaranın vahameti ayrı bir tartışma konusu olabilir. Belli kaynaklara odaklanmak, kilitlenmek, alternatifleri görmezden gelmek bu dönemin en büyük hastalığı haline geldi. Kendi ülkelerinde itibarı zedelenmiş haber kuruluşları üzerinden kamuoyuna çekilen operasyonlara hâlâ açık bir Türk medyası aşılması gereken bir sorun. Bugün on yıl öncesine göre masa başından bölgeyi, dünyayı anlamak daha kolay. Sosyal medya, Youtube, Google dünyayı önümüze seriyor. Dış habercilik yapmak isteyen biri berrak bir zihinle kendi kalitesini çok daha üst seviyelere çıkarabilir.

Bugün dış habercilik konusunda ümit veren gelişmeler de var. TRT World girişimi, genç habercilerin profesyonel bir ortamda yabancılarla çalışması, bu kodları öğrenmesi, dünya haberciliği yapma imkânı bulması açısından çok önemli. Anadolu Ajansı'nın İngilizce yayınları, özel haber çalışmaları ilerisi için sevindirici bir gelişme olarak not edilmeğe değerdir.

Belki işe dış habercilik terimini değiştirmekle başlanabilir. Uluslararası habercilik, dünya haberleri gibi ifadeleri kullanmak belki daha doğru. Üstelik artık dış haberciliğin kapsamı da genişletilmelidir. Bugüne kadar sadece dünyayı Türkiye'ye anlatan haberciler giderek daha fazla dünyaya Türkiye'yi anlatma gibi bir sorumlulukla karşı karşıyadır. Türkiye üzerine yapılan algı operasyonları, Türkiye karşıtı yabancı basın kuruluşlarını daha rasyonel, adil ve objektif bir çizgiye çekebilmek de büyük önem taşıyor. Ama bu başka bir yazının konusu olur.